

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः, नवदेहली

शास्त्री – द्वितीयवर्ष – चतुर्थसत्रार्द्ध
(वेद-पौरोहित्य-कर्मकाण्ड)
DSCC 8 (पत्र 1)

प्रस्तावना —

- वेदपौरोहित्यकर्मकाण्डे अतीव महत्त्वपूर्णः विषयः अस्तिकूष्माण्डहोमः । प्रायः अर्थज्ञानं विनैव जनाः अस्य कूष्माण्डस्य अध्ययनं कुर्वन्ति । कूष्माण्डहोममन्त्राः कृष्णयजुर्वेदस्य तैत्तिरीयारण्यके प्रोक्ताः सन्ति । गार्गी-याज्ञवल्क्यसंवादः मैत्रेयी-याज्ञवल्क्यसंवादश्च बृहदारण्यकोपनिषदि प्रोक्तौ स्तः । तैत्तिरीयोपनिषदि शिक्षावल्याः अध्ययनं कुर्वन्ति ।

उद्देश्यम्—

- कूष्माण्डहोममन्त्राणाम् अर्थं ज्ञास्यन्ति ।
- सभाष्ययमसूक्तस्य अध्ययनेन पितृकार्येषु दक्षाः भविष्यन्ति ।
- संवादसूक्तैः वैदिकप्रश्नोत्तरप्रणालीं ज्ञातुं शक्ताः भविष्यन्ति ।

सङ्गतिः —

- द्वितीयसत्रार्द्धे कर्मकाण्डे सन्ध्यावन्दनब्राह्मणस्य अध्ययनं कृतम् ।
- अस्मिन् सत्रार्द्धे कूष्माण्डहोममन्त्राः पाठ्यन्ते ।
- ज्ञानकाण्डस्य प्रारम्भे ज्ञातव्यांशानां बोधः शिक्षावल्याः अध्ययनेन भविष्यति ।

फलतांशः —

- प्रायश्चित्तप्रकरणे कूष्माण्डमन्त्राणां महत्त्वं ज्ञास्यन्ति ।
- स्मार्तपितृकार्यार्थं यमसूक्तं ज्ञास्यन्ति ।
- संवादसूक्तदिशा वैदिकप्रश्नोत्तरप्रणालीं ज्ञास्यन्ति ।
- शिक्षावल्याः ज्ञानम् अर्जयिष्यन्ति ।

पत्रकोडएवंविषय	पाठ्यवस्तुविवरण	क्रेडिट
DSCC 08 स्वशास्त्रीयविषयः	Unit – 1 (1 क्रेडिट) – ● कूष्माण्डहोममन्त्रभाष्यम् (तै.आ. 2) Unit – 2 (1 क्रेडिट)— ● यमसूक्तं सभाष्यम् (शु.य.वा.सं. 32तमअध्यायस्यआदितः 10 मन्त्राः) ● कठोपनिषदिप्रथमावल्ली Unit – 3 (1 क्रेडिट) – ● गार्गी-याज्ञवल्क्यसंवादः ● मैत्रेयी-याज्ञवल्क्यसंवादः (बृह.उप.) Unit – 4 (1 क्रेडिट) – ● तैत्तिरीयोपनिषद् प्रथमावल्ली (शिक्षावल्ली)	कुल 4
सन्दर्भग्रन्थ	तैत्तिरीयारण्यकंसायणभाष्यसहितम्, माध्यन्दिनसंहिता महीधरभाष्यसहिता, बृहदारण्यकोपनिषद्, कठोपनिषद्, तैत्तिरीयोपनिषद् सायणभाष्यसहिता	

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः, नवदेहली

शास्त्री – द्वितीयवर्ष – चतुर्थसत्रार्द्ध (वेद-पौरोहित्य-कर्मकाण्ड) DSCC 9 (पत्र 2)

प्रस्तावना-

- अधीतवेदस्य अर्थज्ञानम् अत्यावश्यकम् । श्रुतौ अर्थज्ञानस्य प्रशंसा बहुधा श्रूयते । अर्थज्ञानाय निरुक्तस्य अध्ययनं परमावश्यकमस्ति । विद्यार्थिनःनिर्वचनसिद्धान्तस्य विषयान् अस्य पत्रस्य अध्ययनेन ज्ञास्यन्ति ।

उद्देश्यम्-

- अर्थज्ञानसहितमन्त्राणां पारायणं कर्मानुष्ठानं च कर्तुं शक्ताः भवन्ति ।
- छात्राः निर्वचनसिद्धान्तं ज्ञास्यन्ति ।
- पृथिव्यायतनसत्त्वानां विषये ज्ञानंप्राप्स्यन्ति ।
- मध्यस्थानदेवतानां विषये ज्ञानं प्राप्स्यन्ति।

सङ्गतिः-

- तृतीयसत्रार्द्धे निरुक्तस्य सप्तम-अष्टमाध्यायौ अधीतौ ।
- अस्मिन् सत्रार्द्धे निरुक्तस्य नवम-दशमाध्यायौ पाठ्येते ।

फलतांशः -

- निरुक्तदिशा पृथिव्यायतनानि सत्त्वानि ज्ञास्यन्ति ।
- मध्यस्थानदेवतानां विषये ज्ञानमर्जयिष्यन्ति ।
- 'पुरूरवाः' इत्यादि शब्दनिर्वचनद्वारा मन्त्रार्थावबोधः भविष्यति ।
- इति विषये ज्ञानं प्राप्स्यन्ति । 'युद्धोपकरणानि अष्टौ द्वन्द्वानि च'

पत्रकोडएवंविषय	पाठ्यवस्तुविवरण	क्रेडिट
DSCC 09 स्वशास्त्रीयविषयः	Unit – 1 (1 क्रेडिट) <ul style="list-style-type: none">• निरुक्ते नवमाध्यायस्य (1-2 पादौ) Unit – 2 (1 क्रेडिट) <ul style="list-style-type: none">• निरुक्ते नवमाध्यायस्य (3-4 पादौ) Unit – 3 (1 क्रेडिट) <ul style="list-style-type: none">• निरुक्ते दशमाध्यायस्य (1-2 पादौ) Unit – 4 (1 क्रेडिट) <ul style="list-style-type: none">• निरुक्ते दशमाध्यायस्य (3-4 पादौ)	कुल 4
सन्दर्भग्रन्थ	दुर्गवृत्तिसहितनिरुक्तम्(9-10 अध्यायौ)	

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः, नवदेहली

शास्त्री – द्वितीयवर्ष – चतुर्थसत्रार्द्ध
(वेद-पौरोहित्य-कर्मकाण्ड)
DSCC 10 (पत्र 3)

प्रस्तावना —

- वेदपौरोहित्यकर्मकाण्डे अतीव महत्त्वपूर्णः विषयः अस्ति संस्काराणामध्ययनम् । संस्काराणामध्ययनं परमावश्यकम् । पारस्करगृह्यसूत्रोक्तप्रकारेणसंस्काराणां ज्ञानं प्राप्स्यन्ति । पैतृकश्राद्धं और्ध्वदेहिककर्मणि महत्त्वपूर्णं स्थानं निर्वहति । श्रुतिप्रोक्तसमिदाधानविधिं ज्ञात्वा सनातनपरम्परायाः महत्त्वं ज्ञास्यन्ति । अस्मिन् पत्रे पञ्चमहायज्ञानाम् अध्ययनमपि करिष्यन्ति ।

उद्देश्यम् –

- संस्काराणांमुहूर्तज्ञानसम्पादनम् ।
- विवाहविधेःज्ञानार्जनम् ।
- उपनयनविधेःज्ञानार्जनम् ।
- सपिण्डीकरणविधेः एकोद्दिष्टविधेःच ज्ञानार्जनम् ।
- पञ्चमहायज्ञानां महत्त्वं ज्ञातुं समर्थाः भविष्यन्ति ।

सङ्गतिः —

- द्वितीयसत्रार्द्धे कर्मकाण्डस्य प्रमुखांशाः पठिताः । अत्र ततः अग्रे संस्कारविधिः प्रारभ्यते ।
- एकोद्दिष्ट-सपिण्डीकरणादिविधिज्ञानं समाजहिताय प्राप्स्यन्ति ।

फलतांशः –

- संस्काराणां मुहूर्तज्ञानं सम्पादयिष्यन्ति ।
- उपनयनस्य महत्त्वं विधिं च ज्ञास्यन्ति ।
- पितृश्राद्धादिविधेः ज्ञानमर्जयिष्यन्ति ।

पत्रकोडएवंविषय	पाठ्यवस्तुविवरण	क्रेडिट
DSCC 10 स्वशास्त्रीयविषयः	Unit – 1(1 क्रेडिट) मुहूर्तचिन्तामणिः – संस्कारप्रकरणम् • 1 -30 श्लोकाः Unit – 2(1 क्रेडिट) मुहूर्तचिन्तामणिः – संस्कारप्रकरणम् • 31 -60 श्लोकाः Unit -3(1 क्रेडिट) • विवाहविधिः • उपनयनविधिः • पञ्चमहायज्ञः Unit – 4(1 क्रेडिट) • एकोद्दिष्टविधिः • सपिण्डीकरणविधिः	कुल 4
सन्दर्भग्रन्थ	मुहूर्तचिन्तामणिः, पारस्करगृह्यसूत्रम्, अन्तकर्मश्राद्धप्रकाशः, श्राद्धविवेकः	